

Διάφωτη ιθαγένεια

Του Γ.Π. Σαββίδη

Μιχάλης Γκανάς: «Γυάλινα Γιάννενα», Ποιήματα. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1989, σελ. 41.

ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ – πες όλη η Ήπειρος –, μα και γενικότερα η Βορειοδυτική Ελλάδα, δεν μας έχουν δώσει ως τα τώρα πολλούς διακεκριμένους ποιητές, πέρα από τους ανώνυμους συνθέτες περιφημών δημοτικών τραγουδιών. Ελλείπει συστηματικής ανθρωπογεωγραφίας της λογοτεχνίας μας, η πρόχειρη μνήμη έχει συγκαταίσει λίγα ονόματα, των οποίων τα έργα σχεδόν κανείς πια δεν διαβάξει αυθόρμητα: Βηλαράς, Ζαλοκώστας, Κρουστάλλης, ίσως και ο Ελιγιά – άντε και ο Χατζησεχρέτης, για να κάνουμε το χατίρι του Εγγονόπουλου. Σε αυτά τα λιγοστά ονόματα, θα μπορούσε κανείς ακόμη να προσθέσει και του Κοτζιούλα και του Δάλλα, αγκαλά και τούτος ο τελευταίος, από χρόνια φαίνεται να έχει θεληματικά στραφεί προς λιγότερο γηγενείς πηγές εμπνεύσεως και διαλογισμού.

Για «Ηπειρωτική Σχολή» ούτε λόγος, από τότε που κάποιοι ελογάριαζαν τον Επτανήσιο-Ακαρνάνα Αρ. Βαλαωρίτη για σχολάρχη της. Ωστόσο, εδώ και δύο δεκαετίες περίπου, έχει αρχίσει να σχηματίζεται ένα είδος σχολής ή μάλλον ομάδας νεότεριων ποιητών, με κοινή διωματική καταγωγή από την Βορειοδυτική Ελλάδα, και με πρωτόσχολο τον σεμνότατο Εδεσσαίο Μάρκο Μέσκο. Στο πλευρό του έχουν, βαθμηδόν, ηθικά συμπεραταχθεί νεότεροι ομότεχοι – όπως οι Ηπειρώτες Βασίλης Γκουρογιάννης (1951) και Μιχάλης Γκανάς (1944) ή ο Γρεβενιώτης Χρήστος Μπράδος (1948-87) – με αισθήματα προσωπικής αλληλεγγύης, αν κρίνει κανείς απλώς από τις δημόσιες αφιερώσεις τις οποίες ανταλλάσσουν. Και θαρρώ πως δεν πέφτω εντελώς έξω λέγοντας ότι όλοι τους παραδέχονταν για *primum inter pares* τον Γκανά.

★

Ο Μιχάλης Γκανάς είναι ολιγογράφος ποιητής, δηλαδή μετράει τα λόγια του και φιλτράρει τα συναισθήματά του. Μέσα σε έντεκα χρόνια, έχει εκδώσει τρία βιβλιαράκια: τις συλλογές *Ακάθιστος Δείλνιος* (1978, 6' έκδοση 1985), *Μαύρα Λιβάδια* (1980, 6' 1981) και το πυκνό πεζογράφημα *Μηριά Πατρίδα* (1983, 6' 1989). Και τώρα, η τρίτη συλλογή ποιημάτων του, ουσιαστικά, δεν καλύπτει πάνω από 29 σελίδες. Όμως, αν εξαιρέσουμε τις 23 σελίδες ποιητικής ύλης της πρώτης συλλογής του *Καβάφη* (Ποιήματα, 1904), δεν μπορώ να θυμηθώ άλλη «πλακέτα» που να σου περιβάλλεται έτσι αυθωρεί με την μαστορική λιτότητά της και την ανυπόκριτη της γνησιότητα. Και, δεδομένου ότι τούτη η συλλογή συμπεριλαμβάνει ένα νέο-Καρνωτακικό ποίημα (σ. 21) που μου είναι αφιερωμένο, θα ήθελα να επικαλεστώ την ιδιωτική μαρτυρία ενός συνομηλικού μου ποιητή, ο οποίος, τις προάλλες, μου έλεγε με συγκινημένο θαυμασμό: «Δεν έτυχε να γνωρίσω τον Γκανά, και διαβάζοντάς τον αναρωτιέμαι πώς είναι δυνατόν να υπάρχει την σήμερον ημέρα ποιητής που να γράφει τα Ελληνικά με τέτοιο ήθος.»

Τα *Γυάλινα Γιάννενα* υποδιαιρούνται σε τρία άνισα μέρη. Με την βοήθεια του πίνακα περιεχομένων, δεβαιωνόμαστε πως το πρώτο και κυριότερο αποτελείται από 11 ποιήματα (σσ. 7-19), το δεύτερο μέρος από οκτώ (σσ. 21-29) και το τελευταίο (σσ. 31-37) από τρία. Καμία από τούτες τις 22 σελίδες δεν υπερβαίνει τους 80 στίχους, όπως και καμιά τους δεν έχει λιγότερους από 12. Τούτα τα ισοπεδωμένα αριθμητικά στοιχεία, φυσικά, δεν δηλώνουν τίποτα για την μουσική δομή της συλλογής ή για την λεκτική υφή των ποιημάτων.

Κάπως στερεομετρώτερη γίνεται η εικόνα της δομής εάν διευκρινίσω π.χ. πως τα πρώτα επτά ποιήματα αποτελούν μία λυρική σουίτα με υπέρ τον φαντασιωμένο νόστο του ποιητή στα «γυάλινα και μαλαματένια» Γιάννενα (σσ. 7-13) και πως έπεται το εκτενέστερο ποίημα της συλλογής (σσ. 14-16), για την όψιμη, νοερή στοργή ενός γιου προς τον έρμο χωρικό πατέρα του, όπου παραλλάζεται, θαρρώ ασύνειδα, ένας θαυμαστά οξύμωρος στίχος του Ντάντε: «Λέω να γίνω πατέρας του πατέρα μου» – «Vergine madre, figlia del tuo figlio». Ακολουθεί ένα δίπτυχο που δρασκελίζεται αφηγηματικά από μια γήινη, ηλικιωμένη θεότητα (σσ. 17-18) και το πρώτο μέρος κλείνει με ένα «Υστερόγραφο» μεσονύκτιας σπιτικής περισυλλογής (σ. 19).

Συντομεύοντας: Το δεύτερο μέρος του βιβλίου, αν και όλο πιο εσωστρεφές, δεν απομονώνει ολότελα τον ποιητή από το τρέχον αστικό περιβάλλον του. Μια θέληση αντικειμενικότητας υποβάλλεται και με τρία ποιήματα (σσ. 21, 23, 27) δεξιοτεχνικά γραμμένα σε ανανεωμένη παραδοσιακή στιχουργία. Εδώ πια δεσπάζουν Έρως και Θάνατος.

Το τρίτο μέρος κινδυνεύει να θεωρηθεί παράταιρο, καθώς μάλιστα ξεκινάει με το μόνο αδύναμο ποίημα της συλλογής (σ. 31). Μα ο αναγνώστης αποζημιώνεται πλούσια με δύο πολύ διαφορετικά «ποιήματα ποιητικής», από τα οποία θα επιθυμούσα να παραθέσω εδώ και τους 42 φαινομενικώς θρυμματισμένους στίχους του «Μέσα στην άφθονη ανωνυμία» (σσ. 32-36): ας αρκεστούμε στους τελικούς στίχους από «Το Κοτσούφι» (σ. 37):

...ώσπου την άνοιξη
έρχεται κάτι και του λύνει
τον κόμπο που 'χει στο λαιμό
κι αναπηδάει φωνή που το ξαφνιάζει,
θρεμμένη από σιωπή και στέρηση,
και γίνεται εφημέριος μιας σκοτεινής
θρησκείας και μιας θεάς που όλο
το παιδεύει, δάζοντας κυνηγούς
και γάτες και νυφίτσες να το φοβερίζουν
για να τραγουδάει,
όσο προλάβει,
μέχρι να πέσει μπρούμυτα και πάλι
στη χειμερία νάρκη της φωνής του.